

ג. עוד על מיגו לאפטורי משבועה – ע' בר"ן כאן; שיעורי ר' שמואל ב"ב ה,ב עמ' קפט. עוד על 'מיגו דהעזה' – ע' במובא בב"ב לו:

'קרי רמי בר חמא...'. כלומר שם דבר זה בלבו והיה בודק ומדקדק מן הברייתות לדעת אם כך הוא אם לאו (ר"י בן מגאש).

– צ"ע מה ענין פסוק זה לכאן טפי מכל שאר דוכתי. ונ' דהיינו דהתם לא דברו אכיש או עבדיו אל דוד ואעפ"כ שם דוד הדברים אל לבו, וכן הכא לא הי' רב ששת אחד מבעלי הפלוגתא ואעפ"כ שם אל לבו לשאול את רבה בר שמואל, מה שלא מצינו כן (כמדומני) בכל הש"ס' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

דף מו

ז'הא תני רבה בר שמואל קצין – המע"ה. ואי לא מייתי ראייה פקע השכיר, בלא לחייב לבעל הבית שבועה כלל, שכן משמע בכל מקום לשון 'המוציא מחברו עליו הראיה' [ובודאי מדובר כשאינו 'מודה במקצת' אלא טוען פרתך או 'הילך'], ואמאי, ישבע בעל הבית ויפסיד אומן? – אמר רב נחמן לצדדין קתני – פירוש, לשון משונה הוא משאר מקומות; 'או מביא ראייה ויטול או ישבע בעל הבית ויפסיד אומן'. מכאן מוכח שבעל הבית נשבע שבועה מתקנת חכמים [לא שבועת היסת מאוחרת אלא כעין דאורייתא] הגם שאינו מודה במקצת. והטעם שתקנו כן, כדי שלא יצא השכיר בפחי נפש (עפ"י ר"י בן מגאש מה. ריטב"א).

ואין הדבר מוסכם – ע' בחדושי הר"ן עפ"י משמעות לשון הר"ף, שדוקא במודה במקצת ישבע בעה"ב, אבל לא בכגון שפרע מה שמודה, שלא תקנו בכגון זה שבועה שבדר"כ מחלוקתם בדבר מועט שהיה שכירות פועלים ידועה.

'כל זמן שטלית ביד אומן – על בעל הבית להביא ראייה'. ודוקא באופן שיכול לטעון 'לקוחה היא בידי', רק אז נאמן לטעון על שכרו עד כדי דמי הטלית [ולא יותר], מגו שהיה יכול לומר שהיא שלו, אבל באופן שאינו יכול לטעון 'לקוחה היא בידי' – אין חזקתו בטלית מועילה לו (פוסקים חו"מ קלד; פט, ה – עפ"י ב"ב מה, ע"ש).

'אילימא ר' יהודה דמתניתין אחמורי קא מחמיר' על השכיר, שאינו נשבע אלא אם בעל הבית מודה במקצת. ולא שמענו בדבריו להקל יותר מחכמים שישבע השכיר אף כשחלוק עם בעל הבית על הקציצה (פשוט).

(ע"ב) 'העשויין להשאיל ולהשכיר'. 'העשויין' – הרמב"ם (טוען ונטען ה,ט) מפרש שתחלת עשייתן לכך, ושאר ראשונים חולקים עליו בזה כמבואר במגיד משנה. ואולי הרמב"ם לטעמי' דתפיסה לאחר שנולד הספק מהניא, הלכך בעינן דבר ודאי להוציא ממוחזק למרא-קמא, ותוס' וסיעתם לטעמי' דתפיסה ממ"ק לא מהניא, הלכך אם אין חזקת המוחזק ודאית מהדרינן למ"ק'. (מהגר"א נבנצל שליט"א)

'טענו בכסא דכספא מאי? חזינא אי איניש דאמיד הוא או איניש...'. כלומר בעל-הבית הטוען על אדם הנכנס למשכנו, שגנב מאתו כוס כסף יקרה – נאמן ב'שבועת הנגול' רק אם הוא אמיד וכדומה

שאו טענתו סבירה ומתקבלת על הדעת, שהחפץ שהוא טוען עליו עשוי להיות מונח ברשותו, אבל אם טענתו רחוקה – אינו נשבע ונוטל (פשוט).

נחבל כיצד... מדובר בשני אנשים שיש ביניהם מריבה, אבל סתם שני אנשים שנתחדו – לא (טור חו"מ ז בשם הרמ"ה). ומדויק הדבר בלשון משנתנו: 'היו מעידים אותו שנכנס תחת ידו שלם...' ולא אמרו: 'שנכנס עמו' (עפ"י חדושים ובאורים מד: בפירוש דברי הב"י).

דף מז

תנא פסולא דאורייתא וקתני פסולא דרבנן. מבואר כאן שהחשוד על השבועה יכול להיות באחד משני אופנים: או כשנחשד על איסור שבועה, ואפילו שבועת שוא שלא הוחזק בה כאדם רע לבריות אלא רע לשמים, או כשנחשד על גזילה, ואפילו גזלן דרבנן כמשחק בקוביא – פסול לשבועה, הגם שלא ראינוהו עובר על שבועה.

ואולם לא מצאנו מפורש שהעובר עבירה מן התורה חשוד על השבועה, שהרי קיימא לן חשוד לדבר אחד לא חשוד לכל התורה.

וכן יש להוכיח מדברי הריב"ש (בתשובה רסו), שכתב על שיטת רש"י (לעיל בסמוך) שהנשבע שבועת ביטוי ועבר על שבועתו – לא נפסל לשבועה [מפני שבשעת שבועתו דעתו היתה לקיים דבריו ורק אח"כ גבר עליו יצרון], והלא אדם זה נפסל לעדות שהרי עבר עבירה דאורייתא [וכן כתבו כמה פוסקים]. וזה דלא כדברי הרשב"א (בתשובה תתקסד) שכתב שכשר לעדות – הרי מבואר שפסול עדות ושבועה אינם זהים ולא תלויים זה בזה, ואם כן יש לומר שהוא הדין בעובר על שאר עבירות שבתורה הרי זה כעובר על שבועה דלהבא שאף על פי שפסול לעדות, לא נפסל לשבועה [וע' תשובות הרשב"א (תשל), תבואות שור ב, יב] (רעק"א).

נראה לדייק קצת מלשון הרמב"ן שלשיטת ר"ת שגם העובר על שבועת ביטוי נחשב חשוד לשבועה – הוא הדין בכל שאר איסורי תורה.

רבותינו שבבבל – רב ושמואל, דתנן וכן היתומין... רבותינו שבארץ ישראל – רבי אבא... וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע – משלם. שיטת כמה מהראשונים שלפי האמת גם אם נוקטים להלכה את דינו של ר' אבא שהחוטף חייב לשלם – ניתן לקיים את הדין של רב ושמואל שיתומים מן היתומים ומת לזה בחיי מלוה – אינם נוטלים. והטעם, שכשם שלגבי הנתבע אומרים מתוך שאין יכול להשבע משלם, כך לגבי שבועה המוטלת על התובע, כמו ביתומים, אומרים שמתוך שאינו יכול להשבע – מפסיד.

ומה שאמרו רבותינו שבבבל רב ושמואל, דתנן... – אין עיקר הראיה משם אלא רב ושמואל אמרו בפירוש 'חזרה שבועה לסיני', והביאו כסמך וכדוגמא שכך היא שיטתם גם גבי יתומים (עפ"י הגר"א בבאור שיטת ר"ח; וכן היא שיטת רמב"ן).

יש מי שכתב שגם רב ושמואל מסכימים לכלל 'מתוך שאינו יכול להשבע – משלם', אלא שעיקר חידושו של ר' אבא היה שאפילו כאשר אין ריעותא לזה המחוייב שבועה, כגון שטוען טענת 'דידי חטפי' או כשאומר 'חמשים לא ידענא' באופן שלא היה לו לדעת ('שמא טוב'), גם באופנים אלו חייב לשלם [וכן פסק הרמב"ם – שאלה הו; מלוה יג, ד – שאומרים 'מתוך... אף בשמא טוב'].